

Българската политическа традиция и политическа система все още не е генерирала достатъчно “търсене” на децентрализация

голу по йерархичната структура (към области и общини).

Докладът за глобалното развитие на човека от 1993 описва три степени на децентрализация:

- Деконцентрация, където има известно разпределение на правомощията, но повечето решения се взимат на централно равнище.
- Делегиране, при което част от правомощията и правата да се взимат решения се прехвърлят на местни равнища на управление. Централното равнище обаче си запазва правото да преразглежда решения, взети на по-ниски равнища.
- Дивергенция (разделяне, отдалечаване), която е най-чистата форма на децентрализация, понеже предоставя правомощия за взимане на решения и пълна отчетност на регионалните и местни власти по политически и финансови въпроси, а също така по начина за изпълнение на решенията.

Българският опит в областта на децентра-

лизацията, както в много страни по света, е нов и ограничен. Може да се говори за определени форми на деконцентрация и макар че към долните равнища са прехвърлени малко правомощия и власт, налице е определена степен на автономност, която се заражда на равнище “местна власт”. Обемът ресурси, управляван от децентрализираните единици, е все още минимален (макар и да нараства). В същото време местните власти имат ограничени правомощия за взимане на решения и някои от тях продължават да се налагат отгоре.

Гражданството в България все още си остава пасивен адресат на решения, което е сред важните проблеми на децентрализацията в страната. Овластяването е фундаментален аспект на децентрализацията и това означава много повече от участие в местни избори и фискална децентрализация. Местните общности (общините) наред с гражданството трябва да бъдат овластени, за да вземат автономни решения за начина, по който оптимално да се използват местните ресурси. Подобни решенията обаче не трябва да “висят” във вакуум, а трябва да се вписват в рамката на националните приоритети на правителството. Хората трябва да бъдат отговорни за живота около тях, в противен случай постоянно ще чакат някой (обикновено държавата) да се грижи за тях.

Българската политическа традиция и политическа система все още не е генерирала достатъчно “търсене” на децентрализация. От една страна, това е проява на своеобразна инерция на централното планиране, когато предприятия се строяха по политически, а не по икономически критерии. Центърът спускаше плановете за икономическо развитие и всеки регионален или местен субект имаше точно определена роля. Както показват резултатите от проучването на въздействията на нацията (представени във втората част на доклада), поради закъснението

Каре 3.4: Прегизвикателствата на децентрализацията в България

За да може децентрализацията наистина да спомогне за ефективно преразпределяне на власт в обществото, тя трябва да отговори на две основни прегизвикателства:

1. Да доведе до делегиране на власт. Това означава да се прехвърлят всички необходими компетенции, за да се даде възможност за появата на силни, автономни, овластени регионални и местни социални и политически актьори и те да се превърнат в интегрална част на процеса на развитие. Това означава също така и трансфер на ресурси.
2. Да бъдат създадени и/или ефективно подкрепени новите социални и политически актьори на регионално и местно равнище, притежаващи необходимия потенциал и власт да преговарят с централната власт и да бъдат неин балансатор.

Това са реалните промени, към които трябва да бъде насочен процесът на децентрализация. Без тях процесът може да включва определен брой съществени административни промени, но няма да бъде процес на истинска децентрализация и няма да доведе до очакваните структурни промени в отношенията между държавата и гражданското общество.

Източник: Херман Кореа Диас, *Децентрализацията в България: Обща картина и препоръки*, ПРООН, София 1998.

отчасти поради все още пресните спомени за финансовата криза от 1996.

В България има известен обнадеждаващ опит в областта на микрокредитни схеми, реализирани през търговски банки. Например съвмес-

тната инициатива на МОТ и Програмата на ООН за развитие в Девин, Програмата за кредитиране на малки и средни предприятия на KFW на Германия, опитът на фондация “Начала” съвместно с Българо-американския инвестиционен фонд. Вниманието заслужават и други инициативи за стимулиране на микрокредитирането чрез регионални фондове за развитие (вж. каре 3.7).

Каре 3.7: Към насърчаване на микрофинансирането в България

Микрофинансирането като концепция и практика е все още малко познато в България. Първите инициативи в тази област, съществени с помощта на международни донори в началото на деветдесетте, са често спорадични и некоординирани. През последните години обаче редица практики и донори от САЩ и Европа (неправителствени и правителствени организации, междуправителствени донорски организации) стартират все повече дългосрочни програми за микрокредитиране, целящи да насърчат заетостта в слабо развити райони на страната.

Два са основните модели, според които се развива микрокредитирането в България. Единият е моделът на кредитните кооперации, където заемите се разпределят между членовете на кооперацията. При втория модел микрокредитната институция е неправителствена организация, която служи като посредник между търговска банка и кредитополучателите.

През юли-август 1999 Фондът за регионални инициативи възложи на група експерти да проучат опита в областта на микрокредитирането в България. Проучването показва, че има несъответствие между микрокредитните инициативи и законодателството, регулиращо влогово-кредитната дейност. Най-общо казано, законната среда в момента не благоприятства микрокредитирането и е рестриктивна по отношение на микрокредитните институции. Докладът на експертите стига до извода, че премахването на пречките в тази област е необходимо условие за експанзията на микрокредитния сектор.

Една от препоръките на доклада е да се използва АПЕКС схема за насърчаване на микрокредитирането. АПЕКС механизмът би могъл да играе ролята на координиращо звено, което да “изчисти” полето за микрокредитна дейност. Той също така би могъл да се превърне във фонд за подкрепа на проекти в областта на микрокредитирането, да спомогне за капитализацията на микрокредитните институции, за техническа помощ и обучение, за обмен на опит, за въвеждане на необходими стандарти (в това число и счетоводни). Фондът би могъл също така да извършва и периодично кредитен рейтинг на различните микрокредитни институции. Стимулирането на малкия бизнес и насърчаването на микрокредитирането може да се превърне във важен елемент на стратегията за социално инвестиране (а Фондът за регионални инициативи се възприема като първа крачка към социален инвестиционен фонд). Възможно е АПЕКС схемата в бъдеще да бъде част от него.

Гражданското общество и регионалното развитие

Появата и укрепването на организациите на гражданското общество съпровождат процеса на пазарни реформи и демократизация. Регионалното развитие изглежда невъзможно без участието на регионални и местни представители. Участието на гражданите е един от главните въпроси на регионалното развитие. Включването на организациите на гражданското общество в анализа на регионалното развитие предполага нов поглед и нова интерпретация на централизираните механизми, които имаха за задача да осигуряват връзката между държавата и обществото. Освен наличието на политически партии, демокрацията изисква съществуването на независими групи на гражданското общество, които систематично подпомагат хората ясно да артикулират своите претенции към държавата. Едно е като избирател да избираш свои представители, а друго – да знаеш каква политика формират и провеждат избраните от теб представители и да можеш да влияеш в тази насока. На регионално и местно ниво това означава повече възможности за хората да участват в процеса на вземане на решения, тъй като на тези нива управляващите не са отдалечени от хората. Това е особено

сред по-образованите. Гражданското общество постепенно си конкретизира своя визия за регионалното развитие.

Към нов политически дневен ред

Анализът на възможните подходи към регионалното развитие ясно показва, че всички те имат важни последици. В една или друга степен те са предизвикателство спрямо някои традиционни схващания за регионално развитие, спрямо ролята на междинните нива на управление, спрямо остарелите похвати за регионално развитие и съществуващите форми на международно коопериране. Този доклад анализира и очертава само най-важните аспекти на регионалното развитие, които се оформят в България. Той акцентира върху регионалното развитие и различията, регионалната обществена политика, насоките и подходите за по-нататъшно стимулиране на регионалното развитие. Това е първото подобно проучване в България и като такова има за цел да насочи вниманието на политици, ръководители, аналитици към важната тема за регионалното развитие и диспропорции. Ако България ще върви напред по отношение на човешкото развитие, тя трябва смело и решително да продължава процеса на промени чрез политика на регионално развитие. Това ще позволи да се изградят основите на нов подход за регионално човешко развитие. За целта е необходим конкретен план за действие и сега е моментът той да бъде начертан. Контурите на този план е темата на следващата глава.

Нарастващият брой неправителствени организации в България е само един от индикаторите за тяхната потенциална роля по отношение на регионалното развитие